

Για τη συλλογή κειμένων «Τάσος Λειβαδίτης – Ο ποιητής, το έργο, η ζωή του» (επιμ. Γιώργος Δουατζής, εκδ. Στίξις).

Του **Θεοδόση Πυλαρινού**

Δεν είναι εύκολο να εκπληρωθούν αρμονικά και πειστικά όσα επαγγέλλεται ο τίτλος ενός βιβλίου. Αν, μάλιστα, υπάρχει υπότιτλος και υποδιακρίσεις αυτού, δείγμα της αγωνίας του συγγραφέα ή του εκδότη να δώσουν περιεκτικά το περιεχόμενό του, για να κινήσουν το ενδιαφέρον, τότε τα πράγματα δυσκολεύουν περισσότερο, οι ισορροπίες είναι λεπτές και οι κίνδυνοι πλατειασμών, επαναλήψεων και ανισομέρειας είναι υπαρκτοί. Αναφέραμε αυτά για να τονίσουμε την ισορροπία και το συνθετικό δέσιμο στη διαμόρφωση της γενικής εικόνας του βιβλίου που επιμελήθηκε ο Γιώργος Δουατζής για τον Τάσο Λειβαδίτη, μία από τις σημαντικότερες και τιμιότερες φωνές της μεταπολεμικής μας ποίησης.

Η ζωή του, η περιπετειώδης ιστορία του, το έργο του αναδεικνύονται σύμμετρα στο βιβλίο αυτό, συναποτελώντας ένα πολύ ενδιαφέρον, χρηστικό και εύληπτο όλο, που δεν αφήνει τον αναγνώστη να το κλείσει.

Πράγματι, ο ποιητής, ως άνθρωπος και ως καλλιτεχνική φυσιογνωμία, η ζωή του, η περιπετειώδης ιστορία του, να το πω αλλιώς, και το έργο του αναδεικνύονται σύμμετρα στο βιβλίο αυτό, συναποτελώντας ένα πολύ ενδιαφέρον, χρηστικό και εύληπτο όλο, που δεν αφήνει τον αναγνώστη να το κλείσει, αφού με εξημένη την περιέργεια θέλει να το τελειώσει. *Ο ποιητής, το έργο, η ζωή του* Λειβαδίτη είναι τα συστατικά του υπότιτλου και αυτά, όπως έχουν δοθεί, συνθέτουν ένα ιστορικό, λογοτεχνικό και φιλολογικό σύνολο, ερμηνευτικό, μέσα από τη ζωή του Λειβαδίτη, του β' μισού του ταραγμένου για την Ελλάδα 20ού αιώνα, εποχής κρίσιμης για την ιστορία, την ιδεολογική διαμόρφωση, την πολιτική πραγματικότητα και κατεξοχήν τον πολιτισμό της πατρίδας μας, ο οποίος μένει και ως μεγάλη παρακαταθήκη.

Η επιλογή διάφορων, ετερόκλητων εν πολλοίς ειδολογικά κειμένων για τη σύνθεση ενός πανοράματος δεν είναι καθόλου εύκολη υπόθεση και αυτό το μέρος πιστώνεται στον επιμελητή του τόμου. Μαρτυρίες, ιστορικές περιγραφές, φιλολογικές μελέτες, ποιήματα, κριτικές αποτιμήσεις, βιογραφικό υλικό και βιβλία από τη συνανατροφή με τον ποιητή συνομιλούν μεταξύ τους, το ένα προκρινόμενα και πρωτοποθόμενα το άλλο, εν τέλει συναποτελούν ένα πλούσιο μωσαϊκό, έναν πρωτότυπο συνδυασμό πολλών ειδών του λόγου, που πέρα από την αξία και τη σημασία ενός εκάστου κειμένου μεμονωμένα, διαμορφώνουν ένα νέο είδος, ένα είδος μεικτό, αν θεωρηθούν συνθετικά.

Θα θέλαμε να επαληθευτούμε, θεωρώντας το βιβλίο αυτό ως αρχή μιας σειράς από παρεμφερούς λειτουργικότητας έργα, για πρόσωπα των τεχνών και των γραμμάτων μας, που σημάδεψαν την ιστορική διαδρομή της χώρας μας. Είναι το εύληπτο και το απλό που το διακρίνουν, παρά τη συμπερίληψη και ειδικών κειμένων, που όμως δεν κουράζουν διασπειρόμενα έντεχνα μέσα στα άλλα, ερμηνεύοντας φιλολογικά ένα τόσο σπουδαίο έργο, όπως αυτό του Λειβαδίτη.

Είναι το ήθος και η ειλικρίνεια που κατασταλάζουν μετά την ανάγνωση κάθε κειμένου του βιβλίου, βασικά ζητούμενα της κρίσιμης εποχής που ζούμε, που περισσότερο από ποτέ έχουμε ανάγκη από διδάγματα ανιδιοτέλειας και θυσίας για τον άνθρωπο.

Είναι ακόμη στα θετικά του βιβλίου το πρόσωπο που επιλέχθηκε. Ευτυχώς, διότι με τέτοιες πρωτοβουλίες επανέρχεται στη μνήμη των επιλησμών παλαιότερων και αποτελεί ανακάλυψη κρυμμένου θησαυρού για τους νεότερους η ποίηση του Λειβαδίτη. Είναι το ήθος και η ειλικρίνεια που κατασταλάζουν μετά την ανάγνωση κάθε κειμένου του βιβλίου, βασικά ζητούμενα της κρίσιμης εποχής που ζούμε, που περισσότερο από ποτέ έχουμε ανάγκη από διδάγματα ανιδιοτέλειας και θυσίας για τον άνθρωπο. Είναι η τιμιότητα ενός ανθρώπου, εμβαπτισμένη στη χάρη του ποιητή, ο οποίος τήρησε απαρέγκλιτα τη γραμμή της ανθρωπιάς, με σίχους αλλά και έμπρακτα, στην καθημερινή του ζωή. Είναι, ακόμη, η ανάδειξη ενός ιδεολόγου, ενός πολίτη με την κυριολεκτική σημασία, που επέλεξε και θέλησε να μείνει μοναχικός και γι' αυτό τραγικός.

Έπειτα, είναι η συστράτευση των προσώπων, που προκρίθηκαν να συμμετάσχουν στον τόμο. Διαφορετικές ιδιότητες, διαφορετική οπτική γωνία θεώρησης του ζητούμενου, με κείμενα που δεν επαναλαμβάνονται και δεν επικαλύπτονται. Πρόσωπα που, σύμφωνα με όσα ανέφερα, διαφωτίζουν με τα γραφόμενά τους όλες της πτυχές του έργου και της ζωής του Λειβαδίτη.

Αρχικά είναι οι μαρτυρίες από την προσωπική γνωριμία που είχαν μαζί του, είτε ως σύντροφοι και συμμαχητές είτε ως μαθητές είτε ως κριτικοί και επιστήμονες οι οποίοι μελέτησαν την ποιητική πορεία του και πρόβαλαν την ποίησή του. Δύο ποιήματα αγάπης, φορτισμένα από συγκίνηση, το ένα θρηνητικό, το άλλο υλικό, επιμνημόσυνο, του Γιάννη Ρίτσου και του Γιώργου Δουατζή αντίστοιχα, ανοίγουν και κλείνουν το βιβλίο. Θεμελιωμένα και τα δύο πάνω σε βασικά θνήσιμα, τον αγωνισμό, του ιδεολόγου, του ανθρώπου και κατεξοχήν του ποιητή Τάσου Λειβαδίτη. Θρήνος το πρώτο, δικαίωση του νεκρού ποιητή το άλλο.

Στο βιογραφικό πλαίσιο, με άγνωστα στοιχεία από τη φιλία του με τον ποιητή, κινείται το πρόσφατα γραμμένο κείμενο του Μίκη Θεοδωράκη, παρουσιάζοντας μία πτυχή του Λειβαδίτη, στην οποία χρωστά μεγάλο μέρος της αναγνωρισιμότητάς του, τη μελοποίηση των στίχων του, που τους έχουν τραγουδήσει πολλές γενιές, που πολιτικοποίησαν με τη λαϊκή αυθεντικότητά τους πολλούς από μας. Το κείμενο του Σπύρου Κασιμή έχει δύο όψεις, την ανεκδοτολογική-βιωματική, που αναφέρεται σε ένα συμβάν από τη γνωριμία τους, όταν ο Λειβαδίτης προσκλήθηκε στην ΕΡΤ στην τηλεοπτική εκπομπή «Τέχνη και Πολιτισμός». Η άλλη όψη είναι η σύντομη περιδιάβαση που επιχειρεί στο ίδιο κείμενο ο Κασιμής, δίνοντας κινηματογραφικά την πορεία της ζωής του ποιητή, εξαιρώντας τον μοναχικό και ηρωικό προσανατολισμό της. Άμεσα με το προηγούμενο συνδέεται το αναμνηστικό επίσημο κείμενο του Στραύου Στρατηγάκη, προσωπική εμπειρία και αυτή από την επαφή του με τον Λειβαδίτη κατά το γύρισμα της ταινίας για τη ζωή του ποιητή. Κατακλείδα μιας πλούσιας ζωής αποτελεί η μαρτυρία του γιατρού ποιητή Μανόλη Πρατικάκη, το πένθιμο χρονικό της εισαγωγής στο νοσοκομείο και της τελευταίας του Λειβαδίτη. Όποιος διαβάσει τα βιωματικά αυτά κείμενα θα διαπιστώσει τη σύμπτωση των απόψεων όσον αφορά το ήθος, την ταπεινότητα και το ανθρωπινό μεγαλείο του. Αγαπητικό και βιωματικό, παράλληλα όμως και πυκνό, με μεγάλο επίγραμμα θα το παρομοιάζω, είναι το κείμενο του Τίτου Πατρικίου. Κρατώ τη γενναίωση φράση για τον φίλο του, ότι ο Λειβαδίτης «ήταν και παραμένει ένας από τους μεγαλύτερους ποιητές του αιώνα που μας πέρασε».

Τα κείμενα αυτά, προσφυώς τοποθετημένα, όχι συγκεντρωμένα ειδολογικά μέσα στο βιβλίο, αποκτούν ένα ρόλο εξηγηματικό. Συνομιλούν με τα θεωρητικά κείμενα που παρεμβάλλονται, και ερμηνεύουν άτυπα αλλά οργανικά όσα καταγράφει η γραφίδα των θεωρητικών με τον επιστημονικό τρόπο, που δεν είναι εύκολα προσβάσιμος από μη ασχολούμενους συστηματικά με τη θεωρία της λογοτεχνίας.

Θα παρατηρήσουμε στο σημείο αυτό ότι τα κείμενα αυτά, προσφυώς τοποθετημένα, όχι συγκεντρωμένα ειδολογικά μέσα στο βιβλίο, αποκτούν ένα ρόλο εξηγηματικό. Συνομιλούν, για να το πω διαφορετικά, με τα θεωρητικά κείμενα που παρεμβάλλονται, και ερμηνεύουν άτυπα αλλά οργανικά όσα καταγράφει η γραφίδα των θεωρητικών με τον επιστημονικό τρόπο, που δεν είναι εύκολα προσβάσιμος από μη ασχολούμενους συστηματικά με τη θεωρία της λογοτεχνίας.

Δύο κείμενα-μικρογραφίες, πραγματικά ιδιαίτερα, για την πυκνότητα και αποφεγματικότητα τους, είναι εκείνα του Νίκηφωρη Βρεττάκου και του Κώστα Γεωργουσόπουλου. Ο πρώτος σε δύο περίπου σελίδες διπεί ολόκληρη την αλληλοπομπή του ποιητή και της θεωρητικής του ερμηνείας, τον αγωνισμό και τον υπαρξιακό οραματιστή. Πρόκειται για άτυπη εισαγωγή στις θεωρητικές μελέτες των φιλόλογων και των πανεπιστημιακών του βιβλίου. Ο Βρεττάκος, εξαιρετικός κριτικός και συνάμα ποιητής ο ίδιος, είχε την ικανότητα να συντέμνει και να συνθέτει σε λίγες γραμμές πολυσέλιδα έργα. Στις γραμμές του κειμένου του πλανάται η ψυχή του Λειβαδίτη και συμπυκνώνεται η ουσία του έργου του. Ο Γεωργουσόπουλος, πάλι, ορμώμενος από έναν θυμώδη στίχο του ποιητή, αναδεικνύει το μεγαλείο της μοναξιάς του, την τραγικότητά του, τον πόνο της διάφησης, που, παρά ταύτα, γίνεται τραγικότερος, μη οδηγώντας τον στην παραίτηση, αλλά στην ελπίδα της ανθρωπιάς, εμβαπτισμένη στην ύψιστη πολιτική σημασία της. Τέλος, στο ίδιο μήκος κειμένου κινείται ο Γιώργος Κουλουφάκος, από τους εν ποιητική όπλο αδελφούς του Λειβαδίτη, όπως εξάλλου ο Βρεττάκος, ο Κουλουφάκος και ο Πατρικίου. Ο Παπαλεωνόδρος εξετάζει τη μεταφυσική του μόνωση και τη μελαγχολική διάθεση της φωτεινής απαισιοδοξίας του.

Ερχόμαστε στα θεωρητικά κείμενα, μελέτες ορθότερα, αρχίζοντας από τους παλαιότερους, οι οποίοι έχουν έντονα βιώματα και οι ίδιοι από την εποχή του ποιητή και τέτοιες φιλικές σχέσεις μαζί του, που ο λόγος τους περιέχει τη σιγουράδα της προσωπικής εμπειρίας, απαραίτητη ιδίως σε περιπτώσεις όπως αυτή του Λειβαδίτη, όπου θεωρία και πράξη, ζωή και έργο, ποίηση και ζωή δεν συμβαδίζουν απλώς, αλλά συμπίπτουν. Η σύμπτωση αυτή αποτελεί και το ηθικό δίδαγμα της όλης παρουσίας του ποιητή.

Αναλύοντας ο Αλεξίου το έργο του, τονίζοντας τον βιωματικό χαρακτήρα του, τοποθετεί αντικριστά τα ιστορικά συμβάντα και τη ζωή του Λειβαδίτη, ως αποτέλεσμα δε της συνάντησης αυτής, ως ιερή μετάληψη, έρχεται η ποίηση. Είναι η ολοκληρωμένη εικόνα του ποιητή και η μαρτυρική ποίηση ενός κατά άνθρωπον σαλού, ενός αμετανόητου ιδεολόγου.

Από τους παλαιότερους, λοιπόν, ο Χρίστος Αλεξίου και η Σόνια Ιλίνσκαγια-Αλεξανδροπούλου είναι από τους εγκυρότερους μελετητές της ποίησης του Λειβαδίτη. Αναλύοντας ο Αλεξίου το έργο του, τονίζοντας τον βιωματικό χαρακτήρα του, τοποθετεί αντικριστά τα ιστορικά συμβάντα και τη ζωή του Λειβαδίτη, ως αποτέλεσμα δε της συνάντησης αυτής, ως ιερή μετάληψη, έρχεται η ποίηση. Είναι η ολοκληρωμένη εικόνα του ποιητή και η μαρτυρική ποίηση ενός κατά άνθρωπον σαλού, ενός αμετανόητου ιδεολόγου. Ο Αλεξίου παρακολουθεί βήμα προς βήμα τον Λειβαδίτη, από την πρώτη αγωνιστική ορμή έως την υπαρξιακή του ενδοστρέφεια. Η Ιλίνσκαγια, παρακολουθώντας επίσης το έργο του ποιητή στη διαχρονία του, αναδεικνύει την ανθρωπιστική προοπτική του, τονίζοντας ότι η ποίηση αποτελεί το μοναδικό όπλο κατά της μετακίνησης των ανθρωπίνων, που τονίζει ο Αλεξίου, τονίζοντας ότι η ποίηση αποτελεί το μοναδικό όπλο των ανθρώπων. Ο Κώστας Κουλουφάκος, ο τρίτος της σειράς αυτής, κοινωνός των ίδιων με τον Λειβαδίτη εμπειριών, χωρίζει σε τρεις περιόδους την ποίησή του, εξετάζει τα χαρακτηριστικά μιας εκάστης, για να δώσει την αίσθηση του απροσδόκητου που τις χαρακτηρίζει.

Θα κλείσουμε με τους σύγχρονους μελετητές του έργου του, διακρίνοντας δύο ομάδες: είναι οι προερχόμενοι από τη συντεχνία, όπως ο Γιώργος Μαρκόπουλος, ο Γιώργος Δουατζής και ο Κώστας Κρεμμύδας αφενός, και αφετέρου οι θεωρητικοί φιλόλογοι, τους πανεπιστημιακούς εννοώ, τον Απόστολο Μπενάτση και την Έλλη Φιλοκύπρου. Η σχέση του Μαρκόπουλου και του Δουατζή με τον ποιητή ήταν στενή, μαθήτευσαν κοντά του, επηρεάστηκαν από το έργο του. Τα κείμενά τους, εμπλουτισμένα με προσωπικές αναμνήσεις, λειτουργούν αγαπητικά. Οι εμπειρίες των δύο ποιητών είναι καθαρά βιωματικές και τις μεταφέρουν στα έργα τους, μαζί με τις εύστοχες κριτικές και αποτιμήσεις τους για το έργο του, το οποίο είναι εμφανές ότι έχουν μελετήσει σε βάθος. Ο Μαρκόπουλος είναι γνωστό ότι τόσος στην *Εκδρομή στην άλλη γλώσσα* όσο και σε αυτοτελή τόμο, στις εκδόσεις Εκάτη, έχει ασχοληθεί διεξοδικά με την ποίηση του Λειβαδίτη. Και ο Κρεμμύδας, και αυτός, έμμεσα, εκ πατρός, γνώριζε τον ποιητή, γι' αυτό και το πληροφοριακό υλικό του, με κοινωνικό κέντρο το Μεταξουργείο, συμπράττει στον αποτιμητικό χαρακτήρα της μελέτης του, εστιάζοντας κυρίως στην αναζήτηση της χαμένης ανθρωπιάς.

Ως προς τα θεωρητικά κείμενα, εκτενή και διαφωτιστικά και τα δύο: ο Μπενάτσης ασχολήθηκε με την ποίηση του Λειβαδίτη στη διδακτορική του διατριβή και τη σφαιρική εικόνα από τη μελέτη αυτή μεταφέρει αναλυτικά στο κείμενό του. Το ίδιο αναλυτική και διεξοδική είναι και η Φιλοκύπρου, αναλύοντας την ποιητική διαδρομή, την εξέλιξη των θέσεων και την ποιητική του Λειβαδίτη. Και οι δύο εργασίες αποτελούν εκτενείς, πυκνές και κυρίως κατατοπιστικές εισαγωγές στο έργο του ποιητή, παρουσιάζοντάς το σε συνάφεια με την εποχή του, με τα ιστορικά γεγονότα, με την ιδιότητα μεταπολεμική πραγματικότητα.

Προσπαθήσαμε να δώσουμε μια πανοραμική εικόνα του βιβλίου, όσο μας το επέτρεπε ο χρόνος. Είναι σημαντικό ποιι και πόσοι έγραψαν· είναι επιτυχής ο συγκερασμός της μαρτυρίας με τη θεωρία, σύμφωνος, εξάλλου, με την ποίηση του Λειβαδίτη, που σφυρίζει από ζωή. Ωστόσο, ένα κατά τη γνώμη μας προέχει: η αναθέριση του ενδιαφέροντος για την ποίηση του Λειβαδίτη, που δίνει, αναμφίβολα, από ομοιόμορφους και μη, χαρακτηριστική ως ένας από τους σημαντικότερους ποιητές του περασμένου αιώνα και από τους κορυφαίους μεταπολεμικούς δημιουργούς. Το βιβλίο που επιμελήθηκε ο Γ. Δουατζής φέρνει στην επιφάνεια, πράγματι, και ανακινεί το εν πολλοίς ξεχασμένο αλλά μεγάλο θέμα «Τάσος Λειβαδίτης».

* Ο **ΘΕΟΔΟΣΗΣ ΠΥΛΑΡΙΝΟΣ** είναι καθηγητής στο Ιόνιο Πανεπιστήμιο και επιστημονικός επιμελητής στο λογοτεχνικό περιοδικό *Πόρφυρας*.

ΤΑΣΟΣ ΛΕΙΒΑΔΙΤΗΣ

Ο ποιητής, το έργο, η ζωή του

Συλλογικό

Επιμ. Γιώργος Δουατζής

Στίξις 2017

Σελ. 234, τιμή εκδότη €14,84

Περισσότερα

Ακολουθήστε την bookpress.gr στο Google News και διαβάστε πρώτοι τα θέματα που σας ενδιαφέρουν.

